

*Kokonaisten
ihmisten
Suomi.*

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Pohjola

www.slu.fi

Lupa kuulua – lupa näkyä

SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT
LIIKUNNASSA JA URHEILUSSA

SLU-julkaisusarja 8/2011

ISSN 1455-9781

ISBN 978-952-5828-40-5

Alkuperäisen version toimittanut:

Nelli Koivisto

Tekstin tarkistus 2010: Pauliina Poikolainen

Kuvitus: Laura Lehtinen

Alkuperäisen Lupa kuulua – lupa näkyä -oppaan valmistelu on ollut osa SLU:n Reilu Peli -työtä. Näkemystä on koottu syksystä 2004 lähtien kuudessa Pyöreän pöydän keskustelutilaisuudessa, jotka olivat avoimia kaikille SLU-yhteisön jäsenille ja yhteistyökumppaneille. Aihetta on käsitelty myös SLU:n laaja-alaisen tasa-arvon työseminaareissa (2003- 2004), SLU-julkaisussa Näköaloja laaja-alaisiin tasa-arvokysymyksiin (2005), Liikunnaiset -verkon 10-vuotisjuhlaseminaarissa (2003), SLU:n tasa-arvovaliokunnan kokouksissa ja muissa kohtaamisissa.

Alkuperäisen tekstin (2005) tekijät:

Anne Jääskeläinen,

Anita Lähde, Helsingin SETA

Leena Huovinen,

Helsingin seurakuntayhtymä

Merja Markkanen,

Nuori Suomi / Suomen Ringeteliitto

Saija Himanka,

Seksuaalinen tasavertaisuus SETA

Maija Ritamo,

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja

kehittämiskeskus Stakes

Katja Huotari,

Suomen Antidopingtoimikunta ADT

Sari Salmela, Suomen Jääkiekkoliitto

Kaisu Laasonen, Suomen Kehitys-

vammaisten Liikunta ja Urheilu / SLU

Kristiina Heinonen,

Suomen Liikunta ja Urheilu

Laura Heirola, Suomen Liikunta ja Urheilu

Leena Kummu, Suomen Liikunta ja Urheilu

Lotta Seikkala, Suomen Liikunta ja Urheilu

Matti Cantell

Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi

Tuula Puputti, Suomen Olympiakomitea

Pirjo Puskala, Suomen Olympiakomitea

Kaija Tolvanen, Suomen Painiliitto

Minttu Paavola, Suomen Palloliitto

Marja Miettinen, Suomen Ringeteliitto

Axu Saha, Tampereen SETA

Aija Salo, Unioni, Naisasialiitto / SETA

Pia Aarrekivi, Vapaa-ajan Menox

Jouko Vuolle, YLE

Sirpa Koivisto,

Yliopistoliikunta, Helsingin yliopisto

Arvokkaita kaikuja oppaan eri luonnoksiin ovat lisäksi tuoneet lukuisat muut liikunnan ja urheilun toimijat sekä yhteistyökumppanit. Heidän nimensä on koottu osion loppuun.

Lupa kuulua - lupa näkyä

SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT LIIKUNNASSA JA URHEILUSSA

Sisällysluettelo

1. Lukijalle	7
2. Mistä on kysymys?	9
3. Eräänä päivänä arjessa	13
4. Myyteistä tosiasioihin	31
5. Onko lapsesi homo, lesbo tai bi?	35
6. Lainsäädäntöä	37
7. Asiantuntijoita	40
8. Lisälukemista	44
9. Oletko miettinyt?	46

1. Lukijalle

Homovitsit ja 'pelaat kuin hinttari' kuuluvat valmentajan ja joukkueen harjoitusrutiiniin.

"Seurani 40-vuotisjuhlien lähestyessä minulle sanottiin, että tulette sitten koko perhe juhliin mukaan! Kahden naisen ja kahden lapsen perheemme on hyväksytty ja arvostettu osa seuramme tarinaa".

Valmentaja pelkää, että ihmiset saavat selville hänen homoseksuaalisuutensa sen jälkeen, kun eräiden pelaajien vanhemmat sanoivat, että homot ovat pedofiilejä.

5-15 prosenttia väestöstä eli 250 000 – 750 000 suomalaista kokee kuuluvansa seksuaalivähemmistöihin – homoihin, lesboihin, biseksuaaleihin. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia transihmisiä on yksi sadasta. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia löytyy siis kaikenlaisista työpaikoista, kouluista ja harrastuksista, vaikka moni luulee, ettei tunne ainuttakaan. Keitä he sitten ovat, ja miksi heistä pitäisi puhua liikunnassa ja urheilussa?

Tämän oppaan tarkoituksena on tehdä näkyväksi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä kysymyksiä liikunnan ja urheilun piirissä, tarjota tietoa myyttien sijaan sekä toimintamalleja arjen tilanteisiin.

Opas on tarkoitettu kaikille liikunnan ja urheilun piirissä toimiville – kentillä, saleilla, poluilla, pukuhuoneissa, suunnittelupöydissä, oppitunneilla, käytäväkeskusteluissa, tapahtumissa, talkoissa ja liikunnan työpaikoilla. Sitä voi hyödyntää niin liikunnan- ja terveystiedon opetuksessa kuin nuoriso-, partio- ja seurakuntatyössäkin.

Oppaan selkärankana on Reilu Peli, liikunnan ja urheilun yhteiset ihanteet ja tavoitteet. Reilun Pelin mukaan kaikilla on tasavertainen oikeus liikuntaan ja urheiluun. Tässä oppaassa pohdimme, mitä Reilu Peli tarkoittaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Ovatko he tervetulleita harrastamaan ja toimimaan ilman pelkoa siitä, miten ihmisen seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti tai sukupuolen ilmaisu vaikuttaa kohteluun tai resursointiin?

Joku saattaa kysyä, miksi tästä pitäisi erikseen puhua, eikö reilu peli kuulu kaikille muillekin?

Reilu Peli kuuluu joka ikiselle. Esimerkiksi etnisiin vähemmistöihin tai vammaisiin liittyy kuitenkin hyvin erilaisia käsitteitä, ennakkoluuloja, ristiriitatilanteita ja niiden ratkaisutapoja. Lisäksi seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöistä on puhuttu liikunnassa ja urheilussa vasta suhteellisen vähän, joten tiedon tarve on suuri. Eri ryhmiin kohdistuvalla syrjinnällä on myös erilaiset perusteensa. Siksi yleisluontoiset viestit kaikkien tasa-vertaisuudesta eivät aina tarjoa riittävää apua arjen kysymyksiin.

Toinen saattaa ihmetellä, miksi minun pitäisi yhtäkkiä tietää, mitä ihmiset tekevät kotioiloissaan. Jokaisella on oikeus yksityisyyteen. Kysymys ei ole kenenkään yksityiselämän valottamisesta vaan siitä, että yhteisö sallii erilaisten ihmisten mukanaolon.

Kun on lupa kuulua, ihmiset voivat olla mukana, ja asioista puhutaan avoimesti ja asiallisesti huhujen ja salailun sijaan. Kun on lupa näkyä, moninaisuutta arvostetaan, ja ihmiset voivat yhdistää erilaiset taitonsa ja ominaisuutensa piiloutumisen sijaan. Samalla nähdään myös eteen tulevat ongelmat ja niihin puututaan.

Yhteiskunnassamme – urheilussa ja liikunnassa sen mukana – on kipuilltu ja kipuillaan suhtautumisessa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Lupa kuulua – lupa näkyä – opas ottaa omalta osaltaan yhden askeleen kohti Reilua Peliä liikunnassa ja urheilussa.

2. Mistä on kysymys?

SEKSUAALI- VÄHEMMISTÖT

homot

lesbot

biseksuaalit

SUKUPUOLI- VÄHEMMISTÖT

transsukupuoliset

transvestiitit

intersukupuoliset

”Kaikilla tulisi olla oikeus elää omana itsenään, kertoa tai jättää kertomatta seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuolensa kokemisen tavasta. Tärkeämpää on, että yhteisö tekee tilaa sille, että kaikki voisivat päättää kertomisesta tai vaikenemisesta ilman pakkoa tai painetta.”

Seksuaalinen suuntautuminen

Yhteiskunnassamme vallitsee ns. hetero-olettamus, jonka mukaan ihmiset ovat luonnostaan kiinnostuneita vastakkaisesta sukupuolesta ja että perhe voidaan rakentaa vain miehen ja naisen parisuhteen varaan. Ei-heteroseksuaalisia kokemuksia pidetään vähemmän hyväksyttävänä ja selitystä kaipaavina. Hetero-oletuksen varjoon jää ihmisten todellinen moninaisuus.

Heteroseksuaali on kiinnostunut tunteiden, fantasioiden ja/tai käyttäytymisen tasolla pääasiassa vastakkaisesta sukupuolesta.

Biseksuaali on kiinnostunut tunteiden, fantasioiden ja/tai käyttäytymisen tasolla sekä samasta että vastakkaisesta sukupuolesta tai kumpain sukupuolella ei ole väliä.

Homoseksuaali on kiinnostunut tunteiden, fantasioiden ja/tai käyttäytymisen tasolla pääasiassa samasta sukupuolesta. Homoseksuaalisista miehistä käytetään sanaa homo ja naisista sanaa lesbo. Osa homo- ja biseksuaaleista on tiennyt suuntautumisensa aina. Toisilla on ollut tunteita, jotka he vasta vanhempana ymmärtävät homoseksuaalisiksi.

Heteroseksuaalisuus ja ei-heteroseksuaalisuus eivät ole toisiaan poissulkevia käsitteitä. Heteroseksuaalisesti tuntevalla voi olla muitakin kuin heteroseksuaalisia tunteita, fantasioita tai käyttäytymistä. Elämän aikana ihmisen tunteet, käyttäytyminen ja oman itsen määrittely voivat muuttua myös seksuaalisuuden alueella.

”Homoseksuaaliset tunteet tulevat usein tietoisiksi useita vuosia ennen kuin ne nimetään ja hyväksytään.”

Homofobia: Homoseksuaalisuus herättää joissakin ihmisissä voimakkaita pelkoja ja kielteisiä reaktioita. Homofobia ilmenee ennakkoluuloina, syrjintänä, häirintänä ja väkivaltana. Homofobisen ihmisen on usein vaikea ottaa vastaan tietoa seksuaalisuuden moninaisuudesta.

Sukupuolen kokeminen

Sukupuoli ymmärretään yleensä kaksijakoisena mies-nainen -määrittelynä. Sen varjoon jäävät sukupuolen ja sen kokemisen moninaisuus ja ne ihmiset, joille mies-nainen -jako on liian ahdas. Käsitys sukupuolesta rakentuu psyykkisestä, biologisesta ja sosiaalisesta sukupuolesta.

Joskus lapsen kokemus omasta sukupuolesta ei vastaa biologista ja/tai ulkoisesti määriteltä sosiaalista sukupuolta. Omalle kokemukselle ei välttämättä löydy sanoja, ymmärrystä, hyväksyntää eikä tukea. Lapselle kaikki tuntemukset ovat kuitenkin luonnollisia. Ympäristöstä riippuu, kuinka paljon hän saa tilaa sukupuolikokemukselleen ja itsemäärittelylle. Viimeistään koulussa hän joutuu sopeutumaan tyttö-poika -kahtiajakoon.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä kutsutaan *transihmisiksi*. Heitä ovat mm. transsukupuoliset, intersukupuoliset ja transvestiitit. He voivat olla heteroja, homoja, lesboja tai bi-ihmisiä.

Transsukupuolinen ei koe kuuluvansa siihen sukupuoleen, johon hänet on syntymän hetkellä määritelty ja lapsena kasvatettu. Biologinen sukupuoli ei tunnu omalta.

Transsukupuoliset naiset syntyvät ruumiiltaan pojiksi, mutta tuntevat olevansa naisia ja voivat korjata kehonsa piirteet sukupuolenkorjaushoidolla. He haluavat muiden kohtaavan heidät naisina.

Transsukupuoliset miehet syntyvät ruumiiltaan tytöiksi, mutta tuntevat olevansa miehiä ja voivat korjata kehonsa piirteet sukupuolenkorjaushoidolla. He haluavat muiden kohtaavan heidät miehinä.

Sukupuolenkorjausprosessissa ruumiillinen sukupuolikokemus korjataan lääketieteellisillä hoidoilla vastaamaan ihmisen minäkuvaa ja sukupuoli-identiteettiä. Tämä on usean vuoden kestävä prosessi, jonka aikana hänen juridinen sukupuoliensa ja nimensä muuttuvat ja hän opettelee elämään sosiaalisesti naisena tai miehenä, joka hän tuntee olevansa.

Intersukupuolisella on synnynnäisesti kahden biologisen sukupuolen ominaisuuksia ja hän voi kokea sukupuolensa samanaikaisesti kahdenlaisena.

Transvestiitilla on tarve ilmaista itsessään olevaa mieheyttä ja naiseutta. Kulttuurissamme naisilla on miehiä suurempi vapaus toteuttaa sukupuolten eri ulottuvuuksia mm. pukeutumisella. Siksi tunnistamme harvoin naistransvestiitteja, kun taas naiseksi pukeutunut mies herättää huomiota. Transvestiittimiehellä on tarve eläytyä naiseuteen esimerkiksi pukeutumalla aika ajoin naisten vaatteisiin, naisellisella kehonkielellä ja rooli-ilmaisulla. Se tuottaa kokonaisvaltaista mielihyvää, rentoutumista ja tunnetta omana itsenä olemisesta.

*”Sain usein kuulla, että pojat on poikia ja tytöt tyttöjä – eikä mitään siltä väliltä. Mutta ei se mitään muuttanut, minä olin kuitenkin siltä väliltä.”
– Transsukupuolinen nainen, kahden lapsen isä*

Androgyyni kokee olevansa sekä maskuliininen että feminiininen. Androgyyni voi olla myös sukupuolineutraali, ottaa etäisyyttä sukupuoliodotuksiin ja välttää korostamasta olemuksessaan kummankaan sukupuolen ilmaisuja.

Gender-blender on sukupuoliroolijaon kyseenalaistamista, leikkittelyä tai halua poimia eri tilanteissa vaihdellen persoonallinen kooste eri sukupuoliominaisuuksista ja -ilmaisutavoista.

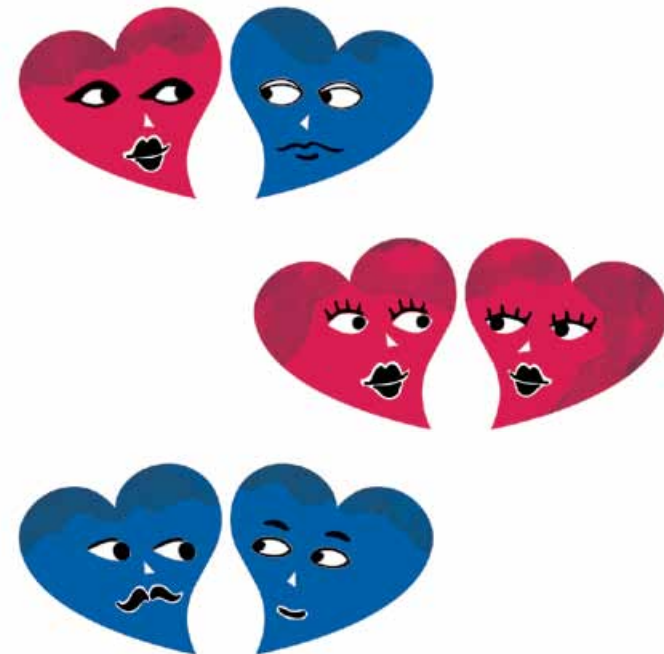
Lähde: Seksuaalinen tasavertaisuus SETA

Edellä kuvatut käsitteet ovat vain yksi tapa ilmentää seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuutta. Monet kokevat kaikenlaiset luokitukset riittämättömiksi kuvaamaan identiteettiään eivätkä halua määrittellä itseään millään termeillä.

”Yhtenä päivänä Jannen isä tuli katsomaan peliämme miesystävänsä kanssa. Janne sanoi meille, että toi on mun isä, se on homo, ja toi toinen on sen homokaveri. Asia oli sillä selvä eikä muita selityksiä tarvittu sen koommin.”

Sateenkaariperheiksi sanotaan usein sellaisia lapsiperheitä, jotka rakentuvat jonkin muun kuin heteroseksuaalisen parisuhteen ympärille: naitai miesparin perheitä, ei-heteroseksuaalisten yksinhuoltajien perheitä sekä perheitä, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa.

Myös tavanomaisen muotoinen heteroparin perhe voi olla sateenkaari-perhe, jos vanhemmat tai toinen heistä on biseksuaali tai transihminen. Kysymys on kirjavasta joukosta perhemuotoja ja -tilanteita. Sateenkaari-perheitä on yhtä monenlaisia kuin lapsiperheitä muutenkin.

3. Eräänä päivänä arjessa

Avoin keskustelu on lähtökohta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskevien kysymysten käsittelyyn liikunnan ja urheilun piirissä. Luodaan ilmapiiri, jossa voidaan puhua kaikista asioista.

Ihmisten asenteet ja arvot muuttuvat hitaasti. Siksi kannattaa keskittyä siihen, miten toimitaan yhdessä. Kaikille sopiva tapa toimia voidaan löytää keskustelun kautta, vaikka ihmisillä onkin erilaisia käsityksiä seksuaalisuudesta ja sukupuoli-identiteetistä. Yhdessä sovitut pelisäännöt ehkäisevät ristiriitoja parhaiten. Tarvittaessa mukaan voi pyytää myös ulkopuolisen asiantuntijan (ks. luku 7). On myös tärkeä varmistaa, että kaikki yhteisön jäsenet ovat tietoisia Reilusta Pelistä, liikunnan ja urheilun eettisistä periaatteista, ymmärtävät ne ja ovat sitoutuneet niihin. Samat oikeudet ja velvollisuudet kuuluvat kaikille.

On monia syitä siihen, miksi ihmisten voi olla vaikea käsitellä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä kysymyksiä:

- aihe herättää usein monenlaisia voimakkaita tunteita
- kun ei tiedä, miten käsitellä asianmukaisesti vaikeaa tilannetta, ihminen ei usein halua kohdata asiaa eikä keskustella siitä
- ongelman uskotaan häviävän itsestään
- voi olla vaikea löytää tietoa ja asiantuntija-apua ennakkoluulojen purkamiseen
- monet säikähtävät voimakasta ryhmäpainetta ja pelkäävät leimautumista jäädessään yksin puolustamaan vähemmistöä

Seuraavassa on esimerkkejä arjen tilanteista ja niiden käsittelytavoista. Jokainen eteen tuleva tilanne on ainutlaatuinen, joten yhtä oikeaa ja valmista ratkaisumallia ei ole olemassa. Tarinat voivat kuitenkin helpottaa tilanteen hahmottamista ja auttaa etenemisessä kohti yhdenvertaista lopputulosta. Luvun lopussa tarjotaan ohjeita myös median kohtaamiseen.

”Vähintä, mitä voi tehdä syrjintätilanteessa, on tukea kaveria ja ottaa asia esiin yhteisössä.”

Pelisääntökeskustelun runko

Seuraavassa on Nuoren Suomen ehdotus aikuisten kanssa käytävän keskustelutilaisuuden vetämiseen:

1. TERVEHTIMINEN

- Sano hyvää huomenta / päivää / iltaa / tervetuloa
- Kättelemällä ja hymyilemällä luot myönteistä ilmapiiriä.

2. TUTUSTUMINEN

- Pyri järjestämään tilanne siten, että kaikki näkevät toisensa.
- Kerro itsestäsi ja pyydä muita tekemään samoin.

3. TAVOITE

- Totea, että tilaisuuden tarkoitus on yhdessä laatia ryhmänne pelisäännöt.
- Kysy, millaisia ajatuksia vanhemmilla/valmentajilla oli tilaisuuteen tullessa.

4. TOIMINTATAVAT

- Muista, että kyseessä ei ole koulutustilaisuus vaan yhteinen keskustelu ja toimintatavoista sopiminen!
- Sopikaa, milloin tilaisuus päättyy, kuka johtaa keskustelua ja jakaa puheenvuorot, kuka kirjaa pelisäännöt.
- Kysy ja ehdota: Olin ajatellut... sopiiko se teille? Haluatteko pitää tauon?
- Kysy, sopiiko puheenjohtajan keskeyttää, jos keskustelu rönsyilee.

5. TOIMINTA

- Keskustelua, pohdiskelua ja tulosten kirjaamista.

6. TULOSTEN TOTEAMINEN

”Ovatko nämä nyt meidän pelisäännöt, joihin jokainen haluaa sitoutua?”

”Tuleeko vielä mieleen jokin asia, jonka haluaa lisätä tai poistaa?”

”Miten pidämme yhdessä huolen siitä, että nämä asiat toteutuvat käytännössä?”

”Miten sopimuksen toteutumista seurataan ja kuka puuttuu tarvittaessa asioihin?”

”Oletteko tyytyväisiä siihen, miten tilaisuus sujui tai mitä saimme aikaan?”

7. TAPUTUKSET

- Jaa kiitosta ja kannustusta, se tuntuu hyvältä myös aikuisista.

- Ohjaa läsnäolijat jakamaan kiitosta myös toisilleen:

”Mikä oli parasta tässä keskustelussa?”

”Mihin olet erityisen tyytyväinen?”

”Keneltä sait parhaat oivallukset?”

Lähde: PELIN HENKI. Vinkkejä pelisääntökeskusteluihin. Operaatio Pelisäännöt. Nuori Suomi ry 2003.

URHEILUN ARKEA:

Sateenkaariperheen lapsi tulee seuraan

Valmentajan homoseksuaalisuus tulee ilmi – vanhemmat huolestuvat

Nuorten urheilijoiden seurustelu – yritystuki vaakalaudalla

Pelissäantöjä: joukkueen sisäiset seurustelusuhteet

Pääseekö transsukupuolinen pelaaja sarjapeleihin?

Miten voimme kohdata syrjintää koskevan valituksen?

Median kohtaaminen

Lapselle ja nuorelle urheilu on arvokas osa kasvua – perheen, koulun ja kaverien rinnalla.

Urheilussa tulee toisaalta ottaa huomioon nuoren omat ajatukset ja tuntemukset, toisaalta kodin ja yhteisön normit. Ohjaaminen vallitseviin normeihin ei saa olla niin voimakasta, että se on ristiriidassa nuoren yksilöllisen kehittymisen kanssa.

Unelma hyvästä urheilusta. Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset.

Nuori Suomi & SLU 2002.

Sateenkaariperheen lapsi tulee seuraan

12-vuotiaan Masan perhe on muuttanut uudelle paikkakunnalle. Muuton myötä Masan yksinhuoltajaäidin naisystävä on muuttanut asumaan perheeseen.

Masa on tuntenut äidin kumppanin parin vuoden ajan ja kasvamassa vähitellen sinuiksi asian kanssa. Uusien ihmisten reaktiot kuitenkin jännittävät. Kotona on harjoiteltu hämmentävien ja henkilökohtaisten kysymysten kohtaamista. Vaikka perheeseen on toisinaan suhtauduttu ymmärtämättömästi, he ovat päättäneet tuoda asiaa avoimesti esiin.

Masa haluaisi aloittaa harrastuksen paikallisessa seurassa ja käy tutustumassa sen toimintaan kauden lopulla. Harjoituksissa Masa kuulee parin kaverin tekemän ”sähän juokset ku homo”-huomautuksia sekä heittelevän leikkimielisiä homovitsejä.

Masaa arveluttaa lähteä mukaan ryhmään, sillä hän pelkää tulevansa seuratoverien kiusaamaksi äidin kumppanin takia, onhan koko perheen tarkoitus olla mukana seuran toiminnassa.

Miten sinä toimisit Masan vanhempana?

Miten suhtautuisit seuravanhempana Masan perheeseen?

Masan äiti sopii tapaamisesta valmentajan kanssa. Mukana ovat myös Masa ja äidin kumppani. Valmentaja toteaa vaivaantuneena, ettei seurassa ole aiemmin tullut vastaan tällaista tilannetta eikä osaa heti sanoa, miten kannattaisi edetä. Koska asia tuntuu valmentajasta vaikealta, hän keskustelee tilanteesta muutaman seuran johtokunnan jäsenen kanssa. He tulevat siihen tulokseen, että asia kannattaa ottaa esiin Masan ryhmän pelisääntökeskusteluissa.

Seuraavan kauden alussa valmentaja kutsuu vanhemmat koolle yhteisten pelisääntöjen luomiseksi. Keskustelujen pohjana hän käyttää tuttuun tapaan Nuoren Suomen Operaatio Pelisäännöt -materiaalia. Lisäksi hän on hankkinut tietoa SETA:sta. Valmentaja johdattaa vanhemmat keskusteluun, jonka lomassa Masan äiti kertoo perheen tilanteesta. Vanhemmat sopivat pelisäännöistä näin:

1. Reilu peli; kaikki saavat osallistua ja pelata

2. Vanhemmat kannustavat ja ovat esimerkkinä lapsille

3. Kunnioitetaan kaikkia: hyvät käytöstavat ja asiallinen kielenkäyttö

Pelisääntöjen hengessä sovitaan vanhempien kesken, että minkäänlainen homottelu ei kuulu joukkueen harjoittelurutiiniin. Jos sitä ilmenee, aikuiset puuttuvat siihen johdonmukaisesti. Homo ei edusta haukkumasanaa. Omalla käytöksellään he osoittavat, että Masan perhe on tervetullut seuraan. Seuran perusarvoihin kuuluvan tasavertaisuuden on toteuduttava myös tässä kohdin.

Joidenkin vanhempien on vaikea ymmärtää Masan perheen tilannetta. Sovitaan, että myös totuttelemiseen annetaan aikaa ja että asiaan palataan puolen vuoden päästä. Samanlainen keskustelu käydään myös lasten ja nuorten kanssa. Sen aikana Masa kertoo perhetaustastaan. Pelisäännöiksi kirjataan:

1. Hyvä meininki

2. Tottelen valkkua

3. Kannustan kaikkia

4. En kiusaa muita

5. Teen harjoitteet niin hyvin kuin osaan

Hyvän meiningin mukaisesti sovitaan poikien kanssa, että minkäänlainen homottelu ei kuulu enää ryhmän harjoittelurutiiniin.

REILU PELI: NOLLATOLERANSSI HÄIRINTÄÄN

Liikunnan ja urheilun eettisten periaatteiden, Reilun Pelin, mukaan liikuntaorganisaatioissa ei hyväksytä häirintää missään muodossa – oli tekijänä eri tai samaa sukupuolta oleva aikuinen, lapsi tai nuori. Reilun Pelin hengessä ei sallita alistavaa nimittelyä. Häirintä voi olla myös esimerkiksi sukupuolisesti vihjailevia eleitä, yksityiselämään liittyviä kysymyksiä tai huomautuksia, koskettelua, halventavia vitsejä tai seksuaaliseen kontaktiin pakottamista. Nimittely loukkaa, oli kohteena kuka tahansa. Nuorten kanssa on hyvä keskustella sanojen merkityksestä ja niiden käyttämisestä. Nimittelyyn puututaan heti. "Saattaa kuulostaa tylsältä, mutta homovitsit on ihan oikeasti syrjinnän alku."

Valmentajan homoseksuaalisuus tulee ilmi – vanhemmat huolestuvat

Jarmo on koulutettu ja kokenut valmentaja. Hänet on nimitetty joukkueenjohtajaksi alle 16-vuotiaiden poikien aluejoukkueeseen, joka on lähdössä pelimatalle USA:han.

Kolme viikkoa ennen lähtöä lajiliitto saa tietää, että Jarmo on parisuh-teessa miehen kanssa. Hän on suojellut tarkasti tätä puolta yksityiselämästään. Joidenkin pelaajien vanhemmat huolestuvat ja vaativat Jarmon erottamista.

Miten sinä toimit liiton toimihenkilönä tässä tilanteessa?

Miten haluaisit edettävän, jos olisit Jarmo?

Lajiliitto päättää toimia nopeasti tilanteen jännitteisyyden purkamiseksi ja ongelman ratkaisemiseksi. Joukkueen yhteyshenkilönä toimiva Tuomas kertoo Jarmolle vanhempien reaktiosta ja kysyy häneltä, mitä hänen mielestä kannattaisi tehdä. Liitto vakuuttaa Jarmolle, että tällä on liiton tuki takanaan.

Liitto järjestää tapaamisen vanhempien ja liiton johdon kesken. Koska liitossa ei ole kokemusta tällaisten tilanteiden käsittelystä, Tuomas ottaa yhteyttä SETA:an saadakseen neuvoja vanhempien huolien kohtaamiseen. Neuvonpidon pohjalta liitto painottaa vanhempien kanssa käytävässä keskustelussa seuraavia tosiasioita:

”Olemme valinneet parhaan asiantuntijan tehtävään: Jarmo on pätevä ja luotettu valmentaja.”

”Pelaajat ja tukihenkilöstö ovat tyytyväisiä Jarmoon, joka toimii aina ammattimaisesti.”

”Emme ole valmiita erottamaan häntä ei-urheilullisista syistä, mikä olisi myös lainvastaista.”

”Valmentajalla on oikeus säilyttää yksityisyytensä.”

”Homoseksuaalit eivät ahdistele lapsia ja nuoria tai yritä käännä heitä homoseksuaaleiksi.”

”Kaikkien urheilijoiden, valmentajien ja tukihenkilöiden tulee noudattaa Reilua Peliä.”

Tuomas ja Jarmo keskustelevat seksuaalisuudesta, kiusaamisesta, häirinnästä ja syrjinnästä myös nuorten kanssa. He varmistavat, että jokainen tietää, millaista käytöstä heiltä odotetaan ja että häirintään ja syrjintään puututaan välittömästi.

Keskustelun jälkeen tilanne rauhoittuu kaikkien osalta ja joukkue keskittyy jälleen kisoihin valmistautumiseen.

Entä jos valmentaja käy sukupuolenkorjausprosessin?

Kahden edellisen tarinan toimintatapa soveltuu myös tilanteeseen, jossa valmentaja käy sukupuolenkorjausprosessin. Muutos herättää todennäköisesti ristiriitaisia tunteitauratoimijoiden keskuudessa. Sukupuolenkorjaukseen ryhtyvän on hyvä puhua asiasta etukäteen jonkun seuran johtoon kuuluvan henkilön kanssa. Yhdessä pohditaan, miten ja missä vaiheessa asia tuodaan seurassa tiedoksi. Näin voidaan kohdata lasten, nuorten ja vanhempien kysymyksiä ja välttyä turhilta arvailuilta ja huhuilta.

Nuoret urheilijat alkavat seurustella – yritystuki vaakalaudalla

17-vuotias Johan ja 16-vuotias Lauri urheilevat samassa seurassa. Laurin isä on markkinointipäällikkö yrityksessä, joka on tukenut seuraa merkittävästi. Pojat viettävät paljon aikaa yhdessä. Ennen pitkää molemmille käy selväksi, että he ovat rakastuneita toisiinsa.

Pojat ovat hämmentyneitä tilanteesta, vaikka molemmat ovat olleet tietoisia homoseksuaalisuudestaan usean vuoden ajan. Varsinkin Johanin on ollut vaikea hyväksyä itsensä syvästi uskonnollisessa perheessä. Pojat päättävät pitää suhteensa luonteen muilta piilossa. Samalla kun he pelkäävät suhteen paljastumista, he tuntevat myös syyllisyyttä asian salaamisesta läheisiltä.

Eräänä iltana Laurin ollessa lenkillä isä lainaa hänen kännykkäänsä. Puhelimeen tulee viesti Johanilta ja isä lukee sen arvellen sen koskevan treenejä. Viestistä käy ilmi, että poikien välillä on muutakin kuin ystävyyttä.

Isä poistaa viestin, muttei puhu asiasta Laurille. Valmentajalle hän ilmoittaa, että Johan on muille vaaraksi. Hän vaatii Johanin erottamista, muutoin yrityksen tuki päättyy ja valmentajan asema on uhattuna. Isä kertoo Johanista epäilyttäviä asioita myös usealle muulle isälle, joiden pojat harjoittelevat samassa ryhmässä. Lauria isä kieltää olemasta missään tekemisissä Johanin kanssa.

Muutamat vanhemmat alkavat vaatia Johanin erottamista. Eräs heistä uhkaa vievänsä asian tiedotusvälineille, ellei valmentaja toimi nopeasti.

Seuran puheenjohtaja toteaa, että seura ajautuu taloudelliseen ahdinkoon ilman yritystukea. Huhu poikien suhteesta ja Johanin häiriintyneisyydestä leviää paikkakunnalla, ja tilanne alkaa vaikeuttaa ryhmän keskittymistä harjoituksiin.

Miten sinä toimisit tässä tilanteessa valmentajana?

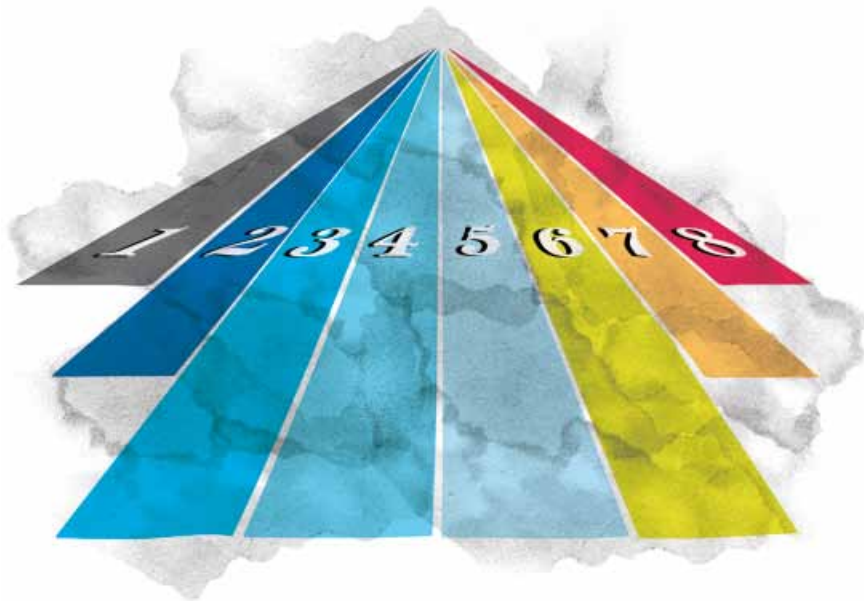
Miten sinä toimisit tässä tilanteessa seurajohtajana?

Entä Johanin vanhempana? Laurin äitinä?

Mihin toimenpiteisiin ryhtyisit lajiliiton toimihenkilönä kuultuasi tilanteesta?

Valmentaja on neuvoton. Hän pitää Johania kunnon poikana ja lupavana urheilijana eikä haluaisi erottaa häntä. Sekasortoinen tilanne on kuitenkin rauhoitettava, joten hän tulee yhdessä seuran puheenjohtajan kanssa siihen tulokseen, että Johan on erotettava seurasta toistaiseksi.

Erottamispäätös ajaa Johanin masennukseen. Hän jää pois koulusta ja eristäytyy täysin. Pian hän alkaa käyttäytyä itsetuhoisesti. Johanin vanhemmat järkyttyvät tilanteesta ja vaativat seuraa vastuulle. He ilmoitta-

vat asiasta myös lajiliittoon ja SLU:hun ja hakevat SETA:sta ammattiapua Johanin vakavaan tilaan sekä seuran kohtaamiseen.

Seuran hallitus kokoontuu välittömästi kriisipalaveriin, jossa tapahtumaketju käydään kohta kohdalta läpi yhdessä valmentajan kanssa. Hallitus toteaa, että tilanteessa on toimittu epäeettisesti ja erottamispäätös kumotaan. Puheenjohtaja kertoo päätöksestä heti Johanin perheelle sekä toimittaa heille virallisen anteeksipyyntönsä syrjivästä toiminnasta.

Seuran puheenjohtaja kutsuu Laurin isän kahdenkeskiseen palaveriin, jossa hän kertoo Johanin erottamisen kumoamisesta. Hän toivoo Laurin jatkavan valmennusryhmässä. Seura toivoo myös yritysyhteistyön jatkumista. Puheenjohtaja kysyy, miten isä haluaisi edetä ja tarjoaa apua keskustelun järjestämiseen ammattiasiantuntijan kanssa sekä vanhempia että Lauria ajatellen. Isä toteaa tarvitsevansa aikaa pohtia kaikkia asioita rauhassa.

Seuran puheenjohtaja, valmentaja ja Johanin vanhemmat pohtivat jatkotoimenpiteitä. He päättävät järjestää keskustelutilaisuuden valmennusryhmälle ja vanhemmille. Tarkoituksena on varmistaa, että ihmiset tuntevat välttämättömät tosiasiat, katkaista huhuilta siivet sekä saattaa valmennusryhmä uuteen alkuun kriisin jälkeen. Tilaisuudessa ovat mukana myös lajiliiton, SLU:n ja SETA:n asiantuntijat.

Tilaisuudessa puretaan myyttejä (ks. luku 4) ja painotetaan mm. seuraavia asioita:

Nuoret: Lauri ja Johan eivät ole toimineet väärin ketään kohtaan. Huhuita huolimatta kumpikaan ei ole millään tavoin häiriintynyt. Homoseksuaalisuuteen sinänsä ei liity mielenterveydellisiä tai sosiaalisia ongelmia. Sen sijaan ympäristön suhtautuminen aiheuttaa usein itsensä hyväksymiskriisin ja käytännön ongelmia. Tärkeintä on saada ihminen hyväksymään itsensä.

Vanhemmat: Nuorten ensimmäiset seurustelusuhteet ovat vanhemmille usein hämmentäviä. Erityisesti näin voi olla, kun vanhemmille selviää oman lapsen homoseksuaalisuus, jota ei ole aina helppoa hyväksyä. Usein omaan ongelmaan halutaan löytää "syyllinen" muualta. Homoseksuaalisuus ei kuitenkaan ole kenenkään syytä vaan yksi seksuaalisuuden ilmentymä. Vanhemmat voivat saada tukea omaan kriisiinsä SETA:sta.

Seura: Erottamispäätöksissä ei voi vedota siihen, että ryhmän toiminta on mennyt sekaisin seurustelun takia. Ryhmä voi mennä sekaisin pienistäkin asioista, jos ongelmia ei osata hoitaa. Tässä tilanteessa toiminta häiriintyi ulkopuolisen toimesta.

Valmentajan kannattaa hakea asiantuntija-apua vahvan ryhmäpaineen alla tilanteessa, jonka käsittelyyn hänellä ei ole kokemusta ja tietoa. Ristiriitatilanteeseen tulee hakea selvyyttä ja ratkaisua laajan selvityksen kautta ja siksi on tärkeää, että kuullaan kaikkia osapuolia erikseen, tasapuolisesti ja puolueettomasti.

Julkisuuden hakeminen tapausten hoitamiseen on riski. Julkisuus voi vaikuttaa kielteisesti nuoriin eli niihin, joita on tarkoitus auttaa. Tiedotusvälineissä asia saattaa kääntyä pääläelleen riippuen siitä, mitä tietoja käytetään ja miten. Kysymys on usein siitä, kuka pystyy esittämään asiansa vakuuttavimmin. Aikuisilla on laajemmat verkostot, kun taas nuoret voivat joutua leimatuiksi ja suojattomiksi yhteisön sisällä. Lasten ja nuorten kohdalla vastuu syrjinnän käsittelystä on aikuisella. Seuran velvollisuutena on suojella nuorta urheilijaa syrjintää vastaan myös taloudellisen uhan edessä. On turvattava se, että väärin toimineiden toiminta-alueita rajataan, ja syyttömät saavat jatkaa toimintaansa.

Tilaisuuden jälkeen Laurin vanhemmat ovat valmiita poikansa harrastuksen jatkamiseen seurassa. Isä ei ole kuitenkaan vielä valmis neuvottelemaan yritysyhteistyön jatkamisesta. Laurin isän yrityksen johto on kuitenkin tässä vaiheessa päässyt selvillä tilanteesta ja ilmoittaa, että yrityksen tuki seuralle jatkuu entiseen tapaan. ”Haluamme tukea toimintaa, jossa toteutuu ihmisten yhdenvertaisuus”, toteaa yrityksen toimitusjohtaja.

Johanin ja Laurin seurustelu palautuu hiljalleen tapahtuneesta. Valmentajaryhmän muut nuoret tarvitsevat aikaa totutella uuteen tilanteeseen. Ryhmässä sovitaan seurustelusuhteita koskevista pelisäännöistä.

Pelisääntöjä: joukkueen sisäiset seurustelusuhteet

15-vuotias Elsa on siirtymässä seuransa edustusjoukkueeseen. Elsan vanhempia huolettavat joukkueen pelaajien suuret ikäerot, sillä he ovat kuulleet tapauksista, joissa vanhemmat pelaajat ovat ’vokotelleet’ nuorempia joukkueovereitaan yhden toisensa jälkeen. Huhujen mukaan jotkut hakeutuvat lajin pariin lähinnä parinhakumielessä.

Miten sinä lähtisit keskustelemaan vanhempien kanssa? Pitäisikö sinusta sopia pelisäännöistä joukkueen sisäisten seurustelusuhteiden osalta?

Valmentaja käy Elsan vanhempien kanssa asiasta pitkän keskustelun. Hän kertoo, että joissakin joukkueissa ei hyväksytä yhdistettyjä seurustelu- ja joukkueoverisuhteita lainkaan. Hänen joukkueessaan on kuitenkin päädytty kieltämisen sijaan yhteisiin pelisääntöihin:

JOUKKUEEN TEHTÄVÄ

Valmentaja kertoo, että joukkueessa on sovittu, että mukaan tullaan urheilun takia. Joukkueella on kunnianhimoiset tavoitteet edetä lajissa ja mukaan tullaan tätä tehtävää varten. Valmentaja toteaa samalla, että urheilulla on myös sosiaalinen ja yksilön kasvua tukeva tehtävä.

SEURUSTELUSUHTEISTA KESKUSTELLAAN KOKO JOUKKUEEN KANSSA

Jos seurustelusuhteita syntyy joukkueen sisällä tai yhteisen tehtävän rinnalle nousee muita isoja asioita, ryhmän toimivuuden ja ihmisten välisen luottamuksen kannalta on tärkeää, että avoimelle keskustelulle otetaan aikaa. Suhde ei saa olla ’salattu’ asia, josta kuitenkin puhutaan pienporukoissa. Tämä vie huomiota sivuraiteille ja aiheuttaa jännitteitä ryhmän sisällä.

Jokaisella joukkueen jäsenellä on mahdollisuus ilmaista, miten uusi tilanne koskettaa häntä. Vain yhteisellä keskustelulla voidaan varmistaa luottamuksen säilyminen ja vahvistuminen. On sovittu, että parisuhteen hoitaminen tapahtuu joukkueen ulkopuolella; harjoituksissa ja muussa joukkueen toiminnassa keskitytään urheilemiseen.

AIKUISET TUNTEVAT VASTUUNSA NUOREMMISTA

Valmentaja painottaa, että hän ja vanhemmat pelaajat tuntevat erityisen vastuunsa joukkueen nuoremmista pelaajista. Erilaisen kypsyystasonsa ja elämäkokemuksensa varassa nuorilla ei ole samanlaisia taitoja vastata vaikkapa aikuisten leikkimielisiin heittoihin. Aikuisten vastuulla on luoda sellainen ilmapiiri ja ympäristö, jossa urheilija tuntee olonsa turvatuksi.

Valmentaja toteaa, että huomattavasti vanhemman pelaajan suhde nuorempaan vaatii aina keskustelua ja arviointia, koska kyseessä on

valtasuhde. Jos aikuinen on alle 16-vuotiaan kanssa seksisuhteessa, kyse on rikoksesta. Laki suojaikärajasta on voimassa, vaikka alaikäinen itse haluaisi sukupuolisuhdetta.

Reilun Pelin periaatteiden mukaan häirintää ei sallita missään muodossa ja siihen puututaan välittömästi.* Samalla valmentaja muistuttaa, että Reilu Peli tarkoittaa myös sitä, että homoseksuaaleja ei saa leimata häiriköiksi sen vähemmän perusteella kuin muita. Samat säännöt ja kriteerit koskevat kaikkia.

Vuosien kokemuksen pohjalta valmentaja kertoo, että yhteiset keskustelut ja pelisäännöt ovat pitäneet joukkueen kasassa ja vaikeilta ristiriidoilta on vältytty. Keskustelun jälkeen Elsan vanhemmat jäivät pohtimaan asioita keskenään.

* SLU on antanut Lupa välittää – lupa puuttua –oppaassa suositukset ja ohjeistukset sukupuolisen häirinnän ehkäisemiseen ja toimii seurojen ja järjestöjen tukena aiheen piirissä.

Olen niin sanotun urani aikana pelannut kuudessa eri naisjoukkueessa, joissa on ollut homoseksuaaleja, enemmän ja vähemmän [...] Pelaajien välillä on joskus ollut ristiriitoja, mutta niin on heteroillakin [...] ainakaan minua ei 15 vuoden aikana kukaan lesbo ole kohdellut sukupuolisesti puoliksikaan niin törkeästi kuin ventovieraat humalaiset miehet lukemattomia kertoja.

Toimittaja Susanna Luikku Urheilulehdessä 30.1.2004

POHDITTAVAA VALMENTAJALLE JA SEURAJOHDOLLE

- Miten tuetaan nuoren urheilijan yksilöllistä kasvua?
- Onko joukkueen pelisäännöissä sovittu seurusteluohjeita?
- Onko sovittu pelisääntöjen rikkomusten seuraamuksista?
- Miten joukkueessa huomioidaan urheilijoiden väliset suuret ikäerot?
- Miten joukkueen muussa toiminnassa huomioidaan urheilijoiden väliset ikäerot ja se, että osa on alaikäisiä?

POHDITTAVAA URHEILIJALLE

- Miksi minä haluan harrastaa tätä lajia?
- Mikä on joukkueemme ensisijainen tavoite?
- Mikä on joukkueemme toissijainen tavoite?
- Millaisen yhteisön haluamme joukkueestamme rakentaa?
- Mikä on minun kantani joukkueen sisäisiin parisuhteisiin ja miten toivon sen näkyvän joukkueessamme?

ONGELMIA?

- Liittyvätkö ongelmat harjoitteluun vai muihin tilanteisiin, esimerkiksi saunailtoihin, juhliin, pelimatkoihin?
- Jos ongelmaan liittyy alkoholinkäyttöä tai muuta vastaavaa, ratkaisut pitäisi löytää niihin eikä esimerkiksi urheilemiseen liittyvistä rajoituksista.

Pääseekö transsukupuolinen pelaaja sarjapeleihin?

Marika on sukupuolenkorjauksen läpikäynyt nainen. Leikkauksesta on kulunut 5 vuotta, naishormonilääkityksen aloittamisesta 10. Hän on harrastanut joukkuelajia puulaakitasolla, josta hänet kutsutaan sarjatasolla pelaavaan joukkueeseen.

Marikan joukkue on nousemassa ylemmälle sarjatasolle. Marikaa huolestuttaa mahdollisuus, että lajiliitto epäi joukkueelta sarjanousun, jos joku protestoi hänen pelaamisestaan naisten sarjassa.

Miten Marikan ja joukkueen kannattaisi toimia?

Miten lajiliittoa kannattaisi lähestyä?

Miten lajiliiton tulisi toimia tilanteessa?

Marika keskustelee tilanteesta joukkueen valmentajan ja seuran puheenjohtajan kanssa. He perehtyvät tarkemmin Kansainvälisen Olym-

piakomitean (KOK) linjauksiin (2004) sukupuolensa korjanneen urheilijan ehdoista osallistua urheilukilpailuihin.

KOK:n mukaan henkilöt, jotka korjaavat sukupuolensa miehestä naiseksi – tai toisin päin – murrosiän jälkeen, saavat osallistua naisten tai miesten kisoihin seuraavin ehdoin:

- *Kirurgiset, anatomiset muutokset on saatettu loppuun, mukaan lukien ulkoisten sukupuolielinten muutokset ja sukupuolienkorjausleikkaus (gonadektomia)*
- *Viranomaiset ovat hyväksyneet heidän sukupuolensa*
- *Sukupuolienkorjauksen edellyttämä hormonihoito on jatkunut riittävän pitkään minimoidakseen sukupuoleen liittyvät edut urheilukilpailuissa*

Kilpailukelpoisuus voi alkaa kaksi vuotta sukupuolienkorjausleikkauksen jälkeen. Luottamuksellinen ja tapauskohtainen arviointi on luonnollisesti tarpeen. Mikäli urheilijan sukupuoli on kyseenalainen, kyseisen järjestön lääketieteellisellä edustajalla (tai vastaavalla) on oikeus ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin sukupuolen selvittämiseksi.

Seuran puheenjohtaja ottaa yhteyttä lajiliittoon, jossa KOK:n linjauksesta ei ole vielä keskusteltu laajemmin. Koska tilanne vaatii lajin kilpailusääntöjen tarkistamista, liiton yhteyshenkilö vie KOK:n linjauksen välittömästi liiton kilpailuvaliokunnan käsiteltäväksi. Kilpailuvaliokunta muokkaa liiton kilpailusääntöjä KOK:n periaatteiden mukaiseksi ja vie ne edelleen liiton hallituksen hyväksyttäväksi.* Hallituskäsittelyn jälkeen liitto tiedottaa seuroilleen KOK:n linjauksen mukaisesti päivitetystä kilpailusäännöstään. Liittokäsittelyn jälkeen Marika voi jatkaa pelaamistaan selkein säännöin.

KOK:n linjaus "IOC approves consensus with regard to athletes who have changed sex": <http://www.olympic.org/en/content/Media/?FromMonth=May&FromYear=2004&ToMonth=May&ToYear=2004&currentArticlesPageIPP=50&articleNewsGroup=-1&articleId=56230>

*Järjestöstä riippuen kilpailusääntöjen muutoksista voi päättää myös liittovaltuusto tai vuosikokous.

"Kun viranomaiset ovat vahvistaneet sukupuolen uudella henkilötunnuksella, ei ole meidän tehtävämme kyseenalaistaa sitä. Asia on itsestään selvä:

nainen pelaa naisten sarjassa. Prosessi on ollut iso juttu ihmiselle itselleen. Muille sen ei pitäisi olla niin iso asia."

Suomen Lentopalloliiton kilpailusihteeri

Miten voimme kohdata syrjintää koskevan valituksen?

Lähtökohtana on se, että valitukset käsitellään virallisesti järjestön sääntöjen mukaisesti. Asia saattaa kuitenkin olla uusi, eivätkä säännöt kata ajankohtaiseksi tullutta kysymystä. Tällöin käsittelyn pohjana on Reilun Pelin periaatteiden mukainen toimintatapa esimerkiksi seuraavasti:

YHTEYDENOTTO SUULLISESTI TAI KIRJALLISESTI

- Varmistakaa, että valitukseen suhtaudutaan vakavasti
- Varmistakaa, että valitus käsitellään luottamuksellisesti ja puolueettomasti
- Älkää syyllistäkö valituksen tekijää
- Selvittäkää, millaista lopputulosta valituksen tekijä hakee

SELVITYS

- Jos valituksen tekijä haluaa selvityksen, perustakaa yhteisön sisäinen tai riippumaton ulkopuolinen työryhmä laatimaan sitä
- Varmistakaa, että ainakin yhdellä ryhmän jäsenellä on kokemusta syrjintätapauksista
- Selvittäkää valintojen perusteet (esimerkiksi vaadittavasta urheilijoiden tasosta tai valmentajien pätevydestä) ja tiedottakaa niistä
- Jos todetaan, että syrjintää on tapahtunut, huolehditään välittömästi korjaavista toimenpiteistä
- Varmistakaa, että järjestön johto toimii selvityksen suositusten mukaisesti

Mikäli selvitys ja sitä seuraavat toimenpiteet eivät saa aikaan tyydyttävää lopputulosta valituksen tekijän näkökulmasta tai mikäli hän ei näe puolueettoman selvityksen tekemistä mahdollisena yhteisön sisäisessä toiminnassa, hän voi kääntyä lajin ulkopuolisen valituselimen puoleen (ks. luku 7).

VIESTINTÄ

- Järjestää neuvontaa yhteisön jäsenille, jotta he ovat tietoisia tilanteesta eivätkä spekuloi julkisesti selvityksen lopputulosta
- Tiedottaa selvityksestä ja mahdollisista uusista ratkaisuista kaikille osapuolille
- Rohkaistaa jäseniä antamaan palautetta avoimesti ja tarjottaa neuvontaa myös valitusoikeuksista
- Varmistaa, että valituksen tekijää ei kohdella tulevissa tilanteissa epäsuotuisasti valituksen tekemisen johdosta

TULEVIEN RISTIRIITATILANTEIDEN ENNALTAEHKÄISY

- Varmistaa, että yhteisölle luodaan toimintaa ohjaavat eettiset periaatteet ja että kaikki urheilijat, toimijat, tukihenkilöt ja johto sitoutuvat niihin
- Kouluttaa ihmisiä tunnistamaan syrjintää ja käsittelemään sitä
- Luokaa selkeät, läpinäkyvät käytännöt sekä valinnoille että valitusten käsittelylle
- Valitkaa yhteisön sisällä henkilö, johon otetaan ensimmäiseksi yhteyttä valituksissa

SYRJINNÄN KOHDE: PIDÄ KIRJAA TAPAHTUMIEN KULUSTA

- Tee muistiinpanoja tilanteista, jolloin jotakuta toista on kohdeltu suotuisammin kuin sinua, erityisesti jos tähän ei näytä olevan mitään hyvää syytä
- Joutuessasi esimerkiksi sanallisten tai fyysisten loukkausten tai huonon kohtelun kohteeksi, kirjaa ylös, mitä sanottiin tai tehtiin, milloin, kenen toimesta ja kuka saattoi olla tilannetta todistamassa

• Säilytä kaikki tapaukseen liittyvät tärkeät tiedot ja materiaalit

• Jos luulet, ettet ole ainoa uhri, kannusta myös muita toimimaan samoin

MEDIAN KOHTAAMINEN

Urheilijoita ja tukihenkilöstöä voi evästä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä helposti nousemaan kohu-uutisointiin. Seurassa tai liitossa voidaan miettiä yhteisiä viestejä, joita kaikki käyttävät johdonmukaisesti, esimerkiksi:

”Urheilu heijastaa yhteiskuntaa. Homoseksuaaleja toimii kaikilla elämän alueilla, niin myös meidän lajissamme.”

”Lajissamme ongelmana eivät ole homoseksuaalit vaan ennakkoluulot”

”Järjestömme on kiinnostunut valmentajamme taidoista ja urheilijoiden hyvinvoinnista, ei valmentajan seksuaalisesta suuntautumisesta”

”Valmentajani auttaa minua saavuttamaan tavoitteeni. Hänen seksuaalisella suuntautumisellaan ei ole minkäänlaista vaikutusta minuun eikä hänen ammattitaitoonsa”

”Joukkueessamme on myös homoseksuaaleja pelaajia. Meille se ei ole ongelma. Onko se ongelma teille?”

Lähde: Australian Sports Commission 2000: Guidelines to address homophobia in sport.

”Ruotsalaisen naisuunnistajan TV-haastattelussa tuli ohimennen esiin hänen naispuolinen avopuolionsa ilman sen kummempia huutomerkkejä, siis asiana asioiden joukossa. Olisiko tällainen viestintä mahdollista myös Suomessa?”

KRIISIVIESTINTÄ

Kriisiviestinnän tarve voi kohdata kenet tahansa ja milloin tahansa. Useimmat kriisit pystytään ennakoimaan, vaikka kaikkeen ei voikaan varautua. SLU:n Kriisiviestintäohjeisto (2002) on tarkoitettu liikuntajärjestöille luottamusjohtoa myöten sekä kilpailujen järjestäjille, seuroille ja niiden jaostolle. Opas sisältää kriisiviestinnän suosituksia, ohjeita ja esimerkkitaapauksia.

4. Myyteistä tosiasioihin

Tähän lukuun on koottu seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liitettyjä myyttejä ja ennakkoluuloja – sekä asiantietoa niiden vastapainoksi. Tietoa voi hyödyntää niin kahvipöytä- tai pukuhuonekeskusteluissa kuin koulu- tuksessakin. Lisätietoa voi hakea luvuista 6-8.

”Homoseksuaalisuus johtuu lapsuuden traumasta”

Homoseksuaalisuus on yksi seksuaalisuuden ilmentymä eikä sille tarvitse etsiä syytä. Monet vanhemmat tuntevat syyllisyyttä ja arvelevat, että lapsen homo- tai biseksuaalisuus johtuu virheistä kasvatuksessa, huonosta suhteesta vanhempiin tai yksinhuoltajuudesta. Homoseksuaaleilla ei ole välttämättä ollut vaikeampi lapsuus tai nuoruus kuin heteroilla vaan heitä on kaikissa yhteiskuntaryhmissä ja kaikenlaisissa perheissä. Syytä ei ole myöskään löydetty hormoneista, geeneistä, elintavoista, ajasta eikä paikasta.

”Itsehän ihminen valitsee – homot, transut ja muut”

Seksuaali- tai sukupuoli-identiteetti ei ole valinta, vaikka ulkopuoliset usein uskovat ’erilaisuuden’ menevän iän myötä ohi. Hetero-oletus on, että ihmisen ei tarvitse tehdä mitään ollakseen hetero, mutta homoksi ryhdytään. Ihmisen myös odotetaan olevan hetero, ellei hän erityisesti osoita toisin.

”Homoseksuaalisuudesta voi parantua”

Homoseksuaalisuus ei ole sairaus, joten siitä ei voi parantua. Mikään psykiatrinen tai muu lääketieteellinen hoito ei voi muuttaa ihmisen kiinnostusta samaan sukupuoleen tunteiden, fantasioiden ja/tai käyttäytymisen tasolla.

Lasta ja nuorta yritetään helposti saada muuttamaan tunteitaan ja käsityksiään nuoren ikänsä takia. Kielteisessä ympäristössä elävästä ei tule vähemmän homo vaan onnettomampi ihminen.

”Eihän heterotkaan kerro, miksi siis homojen pitäisi avautua seksielämästään?”

Kun Liisa kertoo käyneensä miehensä kanssa elokuvissa, ei monikaan ajattele hänen kertovan heteroseksuaalisuudestaan vaan vapaa-ajastaan. Kun Lasse kertoo käyneensä miehensä kanssa elokuvissa, kaikki eivät kuule hä-

nen puhuvan vain vapaa-ajastaan vaan myös homoseksuaalisuudestaan. Sen enempää Liisa kuin Lassekaan ei kuitenkaan kertonut parisuhteestaan – saati seksielämästään – he vain mainitsivat elämänkumppaninsa.

”Lesbot ovat miehekkäitä naisia, homot taas naisellisia miehiä”

Stereotyypit neitimäisistä homoista ja miehekkäistä lesboista eivät kerro totuutta siitä näkemysten, ammattien, harrastusten, poliittisten mieliteiden ja luonteiden moninaisuudesta, joka vallitsee niin homojen, lesbojen ja bi-ihmisten kuin heterojenkin joukossa.

”Biseksuaalit ovat kiinnostuneita kaikista miehistä ja naisista. Kaikki ovat vaaravyöhykkeessä”

Homoilla, lesboilla ja biseksuaaleilla on yhtä korkeat vaatimukset seurustelukumppaneilleen kuin heteroilla. Henkilökemia on yhtä tärkeää homo- ja heterosuhteissa.

”Homoseksuaalien lapsista tulee homoja”

Homo-, lesbo- ja bi-vanhempien todennäköisyys saada homo-, lesbo- tai bi-lapsia on sama kuin heterovanhemmilla. Tutkimusten mukaan heidän lapsensa eivät eroa heteroperheiden lapsista seksuaalisessa suuntautumisessa tai muussakaan suhteessa.

”Homoseksuaalit ovat usein pedofiilejä”

Pedofilia on häiriö, joka on yhtä harvinaista heteroseksuaalien kuin ei-heteroseksuaalien keskuudessa.

”Joukkuelajit tekevät usein tytöistä lesboja ja esteettiset lajit taas pojista homoja”

Käännetäänpä ajatus toisinpäin: mitkä lajit tekevät homoista heteroja? On mahdollista, että joihinkin lajeihin hakeutuu enemmän ei-heteroseksuaalisesti suuntautuneita. Urheiluseura voi toisinaan tarjota ainoan turvallisen paikan olla oma itsensä.

Ei-heteroseksuaalisuus ja heteroseksuaalisuus eivät ole myöskään toisiaan poissulkevia käsitteitä. Heterolla voi olla ei-heteroseksuaalisia tunteita, fantasi- oita tai käyttäytymistä ja toisinpäin. Ihminen saattaa lisäksi toteuttaa seksuaa- lisuuttaan eri tavoin elämänsä eri vaiheissa. Esimerkiksi nuorten seurustelu- suhteissa voi olla kokeiluja sekä oman että vastakkaisen sukupuolen kanssa.

”Transsukupuoliset ovat homoseksuaaleja”

Sukupuolivähemmistöön kuuluva voi olla heteroseksuaalinen tai ei- heteroseksuaalinen. Sukupuoli ei määritä seksuaalisuutta.

”Miehet vaihtavat sukupuoltaan menestyäkseen naisten urheilussa”

Transsukupuolinen ihminen ei koe kuuluvansa siihen sukupuoleen, johon hänet on syntymän hetkellä määritelty. Sukupuolenkorjaus on monimutkainen ja pitkä prosessi, jossa on mukana kirurgeja, gynekolo- geja, endokrinologeja, plastiikkakirurgeja, psykiatreja, puheterapeutteja ja juristeja. Kun ihminen käy läpi sukupuolenkorjauksen, hän elää lopun elämänsä uuden sukupuolen edustajana. Päätös ei synny yhdessä yö- sä eikä perustu siihen, että voisi siirtyä naisten sarjoihin.

”Raamatussa sanotaan, että homoseksuaalisuus on synty”

Kristillisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisten välisiin suhteisiin – myös sek- suaalisuuteen – kuuluu vastuullisuus, kunnioitus, luottamus ja keskinäinen sitoutuminen. Raamatussa ei ole kohtaa, joka tuomitsisi kunnioitukseen ja sitoutumiseen perustuvan uskollisen parisuhteen samaa sukupuolta olevien välillä. Raamatussa on ylipäänsä vähän samaa sukupuolta olevien suhteita käsitteleviä kohtia, eivätkä nämä tekstit edusta sen keskeisimpiä sisältöjä.

Raamatun tekstit liittyvät muinaisen Israelin maailmankuvaan, kultti- ja tabujärjestelmään ja yhteisölliseen identiteettiin. On kyseenalaista, voiko niitä suoraan rinnastaa nykyisiin käsityksiin homoseksuaalisuu- desta tai nykytodellisuuteen kuuluviin kiintymykseen ja huolenpitoon perustuviin parisuhteisiin samaa sukupuolta olevien kesken. Kristillinen seksuaalieettinen ajattelu on rakennettava Raamatun keskeisen ohjeen, lähimmäisenrakkauten varaan. Tällöin perustana on toisen ihmisen kunnioittaminen Jumalan luomana.

Synti vai siunaus. Homoseksuaalit, kirkko ja yhteiskunta. Martti Nissinen ja Liisa Tuovinen (toim.) 2003.

”Seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva voi kuulua myös muihin vähemmistöihin. Hän voi olla esimerkiksi vammainen, maahanmuuttaja- taustainen, ruotsinkielinen, islaminuskoinen, romani tai saamelainen.”

HEI ÄITI,

Tiedän, että sinulla on ollut vaikeaa hyväksyä se, että olen homo ja ettet halua puhua asiasta. Mutta haluan sinun tietävän jotakin siitä, millaista on ollut yrittää itse hyväksyä se, kuka olen. Kun kerroin sinulle asiasta, reagoit niin kuin olisi ollut parempi, etten olisi koskaan syntynytäkään.

Joskus minustakin on tuntunut siltä. Tiesin, että olen homo, kun olin 14-vuotias, mutta ajattelin, että homous tarkoittaa yksinäistä ja onneton- ta elämää. Niinpä kielsin asian kahden vuoden ajan, kunnes tajusin, etten voi muuttua.

Koulussa minua haukuttiin usein homppeliksi ja hinttariksi ilman mitään muuta syytä kuin se, että harrastin tanssia jalkapallon ohella. Pari kertaa masennuin niin pahasti, että ajattelin tappaa itseni. Sitten päätin, että ansaitsen olla yhtä onnellinen kuin muutkin. Kenelläkään ei ole oikeutta nujertaa minua.

Kun kerroin sinulle, että olen homo, halusin, että tiedät, kuka todella olen. Tiedän, että se oli shokki sinulle ja isälle, mutta olen silti sama ihminen, joka olen aina ollut. Ero on vain siinä, että nyt en pidä salaisuuksia sinulta.

Et ole koskaan puhunut tästä etkä huomioinut seurustelusuhdettani, mikä tekee minut vihaiseksi. Olen ollut Jussin kanssa yli vuoden etkä ole koskaan kysynyt, mitä hänelle kuuluu tai miten meillä menee.

Osaatko kuvitella, miltä minusta tuntuu? Tarvitsen rakkautta ja hyväk- syntää sinulta ja isältä. Haluan jakaa asioita avoimesti ilman pelkoa siitä, että sulkeudut. En tiedä, miten se olisi mahdollista. Toivon vain, että se tapahtuu ajan kanssa.

Olli

Lähde: Miller, Kenton Penley & Mahamati 2000. Not Round Here. Affirming Diversity, Challenging Homophobia. Rural Service Providers Training Manual. Human Rights and Equal Opportunity Commission. Australia.

5. Onko lapsesi homo, lesbo tai bi?

Nuorten ensimmäiset seurustelusuhteet askarruttavat usein vanhempia. Tilanteet panevat miettimään omaa suhtautumista lasten aikuistumiseen ja itsemääräämisoikeuteen. Joillekin lapsen homo- tai biseksuaalisuus tulee täytenä yllätyksenä. Tieto voi herättää ristiriitaisia tunteita:

- vaikeutta samastua lapseen ja tämän seksuaali-identiteettiin
- surua ja pettymystä, kun tulevaisuus ei ole odotusten mukainen
- voimattomuutta, kun tilanteeseen ei voi vaikuttaa
- ulkopuolisuuden tunnetta, kun ei ole aiemmin tiennyt asiasta
- huolta, että lapsi kokee itsensä ulkopuoliseksi ja syrjityksi
- hämmennystä omista ennakkoluuloista ja voimakkaista tunteista
- yksinäisyyttä, jos asiasta ei pysty puhumaan kenellekään

Vanhemmilla on oikeus kielteisiin tunteisiin, ja niitä on hyvä käsitellä joko ammatti-ihmisen tai muun tukihenkilön kanssa. Kriisitilanteessa myös muut selvittämättömät ongelmat voivat nousta pintaan. Alkushokin jälkeen voi alkaa nousta uusia kysymyksiä:

”Olisi parempi, etten olisi saanut tietää”

Jos lapsi ei kertoisi seksuaalisesta suuntautumisestaan, jäisi valtava osa hänestä piiloon. Avoimuus johtaa usein läheisempään suhteeseen. Ihminenä lapsi on sama kuin ennen – luonteenpiirteinen ja unelmineen.

”Joutuuko lapseni kiusatuksi?”

Yhä useammat elävät avoimesti homoina ja lesboina, eikä heidän elämänsä suuresti poikkea heteroiden elämästä. Ympäristön suhtautuminen kuitenkin vaikuttaa heidän elämäänsä huomattavasti enem-

män kuin heteroiden. Avoimuus ja sen tuoma mielenrauha kuitenkin merkitsevät usein enemmän kuin avoimuuden mahdollisesti tuomat vaikeudet.

”Täytyykö kaikille sukulaisille, naapureille ja tutuille kertoa?”

Mikään pakko ei asiasta ole puhua, mutta jatkuva salailu voi käydä ras-kaaksi. Päätäkää yhdessä lapsen kanssa, kenelle kerrotaan, kuka kertoo, milloin ja missä järjestyksessä.

Mitä sinä voit vanhempana tehdä?

Etsi tukea. Keskustele muiden vanhempien ja asiantuntijoiden kanssa. Hanki tietoa. Tue lastasi ja hänen identiteettiään.

Lähde: SETA

6. Lainsäädäntöä

Suomen perustuslain 6 pykälän mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain säännöksiä täydentävät ja täsmentävät useisiin eri lakeihin sisältyvät syrjinnän kiellot ja tasapuolista kohtelua edellyttävät säännökset. Rikoslaisissa on säädetty rangaistavaksi syrjintä (11 luvun 11 §), työsyryntä (47 luvun 3 §) ja kiskonnantapainen työsyryntä (47 luvun 3 a §). Työ- ja virkasuhdetta koskevassa lainsäädännössä on myös useita syrjinnän kieltäviä säännöksiä.

EU Perusoikeuskirjan 21 artikla kieltää kaikenlaisen syrjinnän, joka perustuu sukupuoleen, rotuun, ihonväriin tai etniseen taikka yhteiskunnalliseen alkuperään, geneettisiin ominaisuuksiin, kieleen, uskoon tai vakaumukseen, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen tai muuhun sellaiseen seikkaan.

Yhdenvertaisuuslaki (2004) kieltää syrjinnän mm. ihmisten etnisen alkuperän, vammaisuuden, vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen, iän tai kielen perusteella. Laki koskee urheilu- ja liikuntajärjestöjä kahdesta näkökulmasta, työnantajina ja palvelujen tarjoajina.

Seurojen voi katsoa olevan työnantajia, kun ne tekevät työsopimuksia toimihenkilöiden, kilpaurheilijoiden, valmentajien ja ohjaajien kanssa. Kilpaurheilussa pelaajasopimukset tai työehdot eivät saa riippua esimerkiksi urheilijoiden etnisestä taustasta tai seksuaalisesta suuntautumisesta. Sama koskee toimihenkilöiden, valmentajien ja ohjaajien työsuhteisiin liittyviä asioita.

Yhdenvertaisuuslaki ei koske yhdistyslain alaista toimintaa, kuten seuran jäsenoimintaa. Yhdistyslain periaatteena on kuitenkin tasavertaisuus eli jäsenten tasapuolinen kohtelu.

Mikäli yhdistys tarjoaa palveluja elinkeinotoiminnan muodossa muille kuin omille jäsenilleen, kuuluu tämä yhdenvertaisuuslain piiriin. Tällöin

laki koskee etnisestä alkuperästä johtuvaa syrjintää. Kohtelun tulee olla samanlaista yhtäläisissä tai vertailukelpoisissa tilanteissa riippumatta henkilön etnisestä alkuperästä.

Lain tarkoittama häirintä puolestaan on tarkoituksellista loukkaamista niin, että luodaan uhkaava, halventava tai nöyryyttävä ilmapiiri.

Lain mukaan syrjinnästä on seuraamuksia, enimmillään 15 000 euron hyvitys loukkauksen kohteelle. Asianomistaja voi viedä tapauksen oikeuteen, mutta keveämpi menettely on asian vieminen syrjintälautakunnan käsiteltäväksi. Asioista voidaan sopia myös vähemmistövaltuutetun toimiston kautta.

Laki tuo mukanaan kevennetyn todistustaakan, koska syrjinnän todistaminen ei ole enää vain syrjintää kokeneen vastuulla. Myös syrjinnästä epäillyn on tarvittaessa pystyttävä osoittamaan, ettei ole rikkonut syrjintäkieltoa.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen lainsäädännössä:

- 1971 asti homoseksuaalisuus oli rikos
- 1981 homoseksuaalisuus poistettiin sairausluokituksesta
- 1995 sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva syrjintä rikoslakiin
- 1999 rikoslaisista poistettiin homoseksuaaleja koskevat korotetut suojaikärajat ja ns. homoseksuaalisuuteen kehotuskielto
- 2002 Laki rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001)
- 2003 Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta (563/2002)
- 2005 Tasa-arvolain muutoksen myötä sukupuoleen perustuva syrjintä kattaa myös syrjinnän, joka perustuu sukupuolen korjaukseen
- 2009 sisäinen adoptio mahdolliseksi

Samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat rekisteröidä parisuhteensa ja saada pääsääntöisesti samat oikeudet ja velvollisuudet kuin avioliiton solmivat mies ja nainen. Lainsäädännössä on kuitenkin säilytetty avioliiton erityisasema mm. seuraavin tavoin: Rekisteröinnin yhteydessä he eivät voi ottaa yhteistä sukunimeä vaan sitä on haettava erikseen ja parisuhteen voi rekisteröidä vain henkikirjoittaja (maistraatissa).

Vuonna 2003 Suomessa tuli voimaan sukupuolenkorjausta ja transsukupuolisen juridista asemaa säätelevä laki. Korjatun sukupuolen voi vahvistaa edellytyksin, että henkilö kokee pysyvästi kuuluvansa omaan sukupuoleensa, asiasta on erityisyksikön transsukupuolisuus-diagnoosi ja -suositus, hän on täysi-ikäinen, hedelmätön (hormonihoito riittää). Avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevilta edellytetään puolison suostumus, jolloin avioliitto muuntuu rekisteröidyksi parisuhteeksi tai avioliitoksi automaattisesti, ilman eroprosessia.

Yhteiskunta tunnustaa transsukupuolisen omaksi koetun sukupuolen hänen yksiselitteiseksi viralliseksi ja juridiseksi sukupuolekseen oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen yhteydessä. Henkilö voi itse päättää oikeudellisen sukupuolen vahvistamisen ajankohdasta – edellyttäen lääkärin puoltolausuntoa. Sukupuolen vahvistaminen ei ole kuitenkaan välttämätöntä, jos henkilö ei sitä halua esimerkiksi perhesyistä tai työelämän asemansa takia.

7. Asiantuntijoita

Seksuaalinen tasavertaisuus - Sexuellt likaberättigande SETA ry
www.seta.fi

Vuonna 1974 perustettu SETA on valtakunnallinen ihmisoikeus- ja sosiaalialan kansalaisjärjestö, jonka tavoitteena on yhteiskunnallinen tasavertaisuus ja yksilöiden hyvinvointi riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä. Toiminnan piiriin kuuluvat esimerkiksi lesbot, homot, biseksuaalit, transvestiitit ja transsukupuoliset ihmiset.

SETA:lla on 20 jäsenjärjestöä eri puolilla Suomea, jotka tarjoavat koulutusta ja neuvonta- ja tukipalveluja, mm. päivystäviä puhelimia, vertaistukiryhmiä ja sosiaalityöntekijöiden vastaanottoja. Järjestöihin kuuluu tuhansia ihmisiä, ja palveluja käyttävät kymmenet tuhannet vuosittain.

SETA:n valtakunnallinen Transtukipiste tarjoaa tietoa, koulutusta, vertaistukea ja sosiaalipalveluja kaikille, joita oma sukupuoli-identiteetti mietityttää, sukupuoleltaan moninaisille ihmisille ja heidän perheenjäsenilleen.
www.transtukipiste.fi

SETA:n julkaisuja:

Perustietoa

- Biseksuaalisuus (2002)
- Homoseksuaalisuus (2002)
- Det handlar om kärlek (2003)
- Transsukupuolisuus (2003)
- Transvestisuus (2002)
- Nuorisoesite
- Homo-, lesbo- ja bi-nuorten vanhemmille (2004)

- Viimeinenkin kaapista ulos (kolme esitettä nuorille)
- Stålström, Olli 1996/97. Homoseksuaalisuudesta.
- Toivonen, Eeva-Kaisa. Mekko päälle ja menoks. Suomalaisen miehen miehuuskoe.

Aarnipuu, Tiia. 2006. Ei ole miestä eikä naista.

Jämsä, Juha. 2005. Isä, joka on homo – Homomiehen perhe ja vanhemmuus

Aarnipuu, Tiia 2005. Sateenkaariperheen ABC-kirja. 2. painos.

Valkonen, Miia 2003. Avoimena ammatissa: homo-, lesbo- ja bi-opettajien kokemuksia.

Ahola, Minna 2000. Ihan perhe vaan: lesboperheissä elävien nuorten perhekäsityksiä.

Lehtonen, Jukka 2000. Yhtä tavallisia kuin muut.

Ivalahti, Seppo 1998. Poikani on homo – äitien suhtautuminen poikien- sa homoseksuaalisuuteen.

Autere, Hanna 1996. Lesboperhe ja päivähoito.

Oranen, Hanna 1995. Lesboidentiteetti ja kristillisuus.

AIDS-TUKIKESKUS
www.aidstukikeskus.fi

**GUIDELINES TO ADDRESS HOMOPHOBIA IN SPORT
(AUSTRALIAN SPORTS COMMISSION)**
http://www.ausport.gov.au/fulltext/2000/ascpub/homo_sexuality.pdf

IHMISOIKEUDET.NET – OPPIA IHMISYYDESTÄ
<http://www.ihmisoikeudet.net/>

LIIKUNNAN JA URHEILUN EETTISET PERIAATTEET REILU PELI
www.slu.fi/reilupeli

OPERAATIO PELISÄÄNNÖT, NUORI SUOMI RY
www.nuorisuomi.fi/pelisaannot

POTILASYHDISTYS TRASEK RY
www.trasek.net

**SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖJEN URHEILUSEURA
H.O.T. RY**
<http://www.hot.fi/>

SEKSUAALI- JA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT TYÖELÄMÄSSÄ -HANKE
<http://www.valt.helsinki.fi/sosio/tutkimus/equal/pdf/Equub.pdf>

**SEXPO SÄÄTIÖ – SEKSUAALISUUDEN JA IHMISSUHTEIDEN
ASIAANTUNTIJA**
<http://www.sexpo.fi/>

SLU:N TASA-ARVOTYÖ
http://www.slu.fi/reilu_peli/tasavertaisuus/

Yksittäisissä tilanteissa SLU ohjaa yhteydenottajia asiantuntijoiden tai viranomaisten puoleen. SLU tarjoaa myös resurssiensa mukaan keskusteluapua esimerkiksi ristiriitatilanteiden selvittämisessä ja pelisääntöjen luomisessa. Sen sijaan SLU:lla ei ole juridisia valtuuksia tehdä päätöksiä seuran tai jäsenjärjestön puolesta.

URHEILUN OIKEUSTURVALAUTAKUNTA
http://www.slu.fi/jasenjarjestoille/urheilun_oikeusturvalautakunta/

Urheilun oikeusturvalautakunta on urheiluelämän epävirallinen ja riippumaton riidanratkaisuelin. Se käsittelee ja ratkaisee urheiluelämän piirissä syntyviä päätöksiä ja sanktioita, myös sellaisia kysymyksiä, joita ei voi viedä käräjäoikeuden ratkaistavaksi. SLU:n jäsenjärjestöt ovat sitoutuneet noudattamaan oikeusturvalautakunnan päätöksiä. Siksi päätökset ovat sitovia.

Lautakuntaan voi valittaa urheilija, muu luonnollinen henkilö tai yhteisö, jonka oikeuteen tai etuun valituksen kohteena oleva asia vaikuttaa.

Lautakuntaan voi valittaa erottamisesta yhdistyksen jäsenyydestä, jäsenoikeuksien rajoittamisesta, kurinpitotoimista tai päätöksestä, jota pitää yhdistyksen sääntöjen vastaisena. Sääntöjenvastaisuus ei tarkoita urheilulajin sääntöjen vastaisuutta.

Lautakunta voi käsitellä kilpailutoimintaa järjestävän liigan määräämiä kurinpitotoimia urheilijalle liigan yhteisömuodosta riippumatta, jos liiga on tähän suostunut.

Lautakunta voi käsitellä valituksen urheilijan valitsematta jättämisestä arvokilpailuihin, jos lajiliiton tai Suomen Olympiakomitean selkeästi asettamaa valintakriteeriä ei ole noudatettu tai jos päätös on ilman hyväksyttävää syytä syrjivä sukupuolen, iän, vakaumuksen, mielipiteen, alkuperän tai muun henkilöön liittyvän synn perusteella.

Lautakunta ei voi ottaa ratkaistavakseen asiaa, joka on ratkaistu tai käsiteltävänä yleisessä tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa. Asian ratkaiseminen oikeusturvalautakunnassa ei ole esteenä asian tuomioistuinkäsittelylle.

Oikeusturvalautakunnalle tarkoitetut valitukset toimitetaan SLU-toimistoon, Radiokatu 20, 00093 SLU, puh. (09) 3481 2065. SLU toimittaa valitukset oikeusturvalautakunnan sihteerille, joka huolehtii asioiden saattamisesta ratkaisukuntoon. Valitusmaksu – yhteisöille 600 € ja yksityisille 200 € – on asian vireillepanon yhteydessä maksettava tilille 800013-7029 6734 (SLU/ maksupalvelu) viite: urheilun oikeusturvalautakunta.

SUOMEN OLYMPIAKOMITEA

www.noc.fi

FINLEX® - VALTION SÄÄDÖSTIETOPANKKI

<http://www.finlex.fi>

8. Lisälukemista

Bernstein, Robert A. Straight Parents, Gay Children. Thunder's Mouth Press.

Eihän heterotkaan kerro... Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. SETA ja Helsingin yliopisto. Lieska-tuotanto, Helsinki 2004.

Frantti-Malinen, Ulla 2004. Tietoa ja tukea seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluvalle, Stakesin julkaisu Näkökulmia nuoren seksuaaliterveyteen. STAKES. Raportteja 282.

Harassment-free Sport. Guidelines to adress homophobia and sexuality discrimination in sport. Australian Sports Commission 2000.
http://www.ausport.gov.au/fulltext/2000/ascpub/homo_sexuality.pdf

Jämsä, Juha 2003. Isä, joka on homo. Homomiehen perhe ja vanhemuus. Pro gradu, Helsingin yliopisto.

Kaasalainen, Hanna 2001. Moninaisia kohtaamisia. Tyttöjen talon seksuaalikasvatusprojekti. Ecapaino oy, Lahti.

Kosunen, Elise & Ritamo, Maija (toim.) 2004. Näkökulmia nuorten seksuaaliterveyteen. STAKES. Raportteja 282.

Lehtonen, Jukka 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Yliopistopaino.

Lehtonen, Jukka; Nissinen, Jussi & Socada, Maria 1997. Hetero-olettamuksesta moninaisuuteen. Editia.

Lovell, Ann. When Your Child Comes Out. Sheldon Press.

Miller, Kenton Penley & Mahamati 2000. Not Round Here. Affirming Diversity, Challenging Homophobia. Rural Service Providers Training Manual. Human Rights and Equal Opportunity Commission. Australia.

http://www.hreoc.gov.au/pdf/human_rights/Not_round_here.pdf

Nissinen, Martti & Tuovinen, Liisa 2003. Synti vai siunaus: homoseksuaalit, kirkko ja yhteiskunta. Helsinki: Kirjapaja.

Näköaloja laaja-alaisiin tasa-arvokysymyksiin. SLU-julkaisusarja 5/2005.

Parkkinen, Marja-Leena 2003 (toim.). Ulos kaapista: tositarinoita homoseksuaalisuuden kohtaamisesta. Helsinki: Like.

Pelin henki. Vinkkejä pelisääntökeskusteluihin. Operaatio Pelisäännöt. Nuori Suomi. Kohderyhmät: 6-9-vuotiaat, 10-13-vuotiaat, 14-17-vuotiaat.

Reilu Peli. Suomalaisen liikunnan ja urheilun eettiset periaatteet. SLU-julkaisusarja 4/2005.

Salonen, Marko 2005. Hiljainen heteroseksuaalisuus? Nuoret, suojaikäraja ja itseääräminen. Tampere University Press.

SLU:n kriisiviestintäohjeisto – opas liikuntajärjestöille 2002. SLU-julkaisusarja.

Tiihonen, Arto & Koivisto, Nelli 2002 (toim.) Lupa välittää – lupa puuttua. Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa. Opas urheilussa toimiville aikuisille. SLU-julkaisusarja.

Unelma hyvästä urheilusta. Lasten ja nuorten urheilun eettiset linjaukset. Nuori Suomi ja SLU.

van Muijlwijk, Margreet 2001. Be Equal, Be Different. Muutoksen työkalupakki. Edita.

9. Oletko miettinyt?

1. Mistä luulet heteroseksuaalisuutesi johtuvan?
  2. Milloin ensimmäisen kerran huomaisit, että saatat olla hetero?
  3. Oletko kertonut tästä vanhemillesi? Mitä he siitä ajattelevat?
  4. Johtuuko heteroseksuaalisuutesi siitä, että sinulla on riittämätön isä- tai äitihahmo?
  5. Voisiko olla niin, että heteroseksuaalisuus on vain ohimenevä vaihe?
  6. Pelkäätkö oman sukupuolesi edustajia?
  7. Ehkä tarvitset vain hyvän lesbo- tai homorakastajan?
  8. Miksi heteroilla on niin vähän vakaita ihmissuhteita? Vaikka yhteiskunta tukee avioliittoinstituutiota kohtuullisen paljon, avioerojen määrä on kasvussa.
  9. Heterot tuntuvat olevan kovin onnettomia. Oletko harkinnut terapiaa?
  10. Yritätkö väkisin viettää muita heteroseksuaalisuuteen?
- ”Varsinkin pojalle ja miehelle urheilu ja homoseksuaalisuus istuvat vielä täällä hetkellä vaikeasti yhteen julkisuudessa. Eräs huippu-urheilija totesi, että on vähäisempi synti tehdä viisi pistettä peräjälkeen vastustajalle kuin olla julkihomo urheilija.”*

Tekijät kiittävät kaikkia oppaan kommentointiin osallistuneita:

Rainer Anttila, Mikko Cortés Téllez, Anu Halonen, Teemu Hanhineva, Rainer Hiltunen, Marko Kantomaa, Birgitta Kervinen, Marian Kivinen, Eija Korhonen, Heli Kruger, Petteri Kähäri, Riikka Lahti, Kirsti Laine, Pekka Lehdes, Jukka Lehtonen, Janne Leskinen, Liikunnan ja terveystiedon opettajat ry:n hallitus, Niina Majamaa, Pekka Nikulainen, Kimmo Nurminen, Kaisa Pyhälä, Lasse Rautarinta, Susanna Ruuhilahti, Eila Ruuskanen-Himma, Kitty Seppälä, Timo Seppälä, Tiina Siivonen, Kaija Tanner, Sari Tuunainen, Matti Viitanen, Marja-Leena Vuorinen.